Prof. Sakari Melander
11.11.2020

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 183/2020 vp** eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

Aluksi

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia (39/1889) rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2018/1673 (jäljempänä direktiivi tai rahanpesudirektiivi) kansallisen voimaansaattamisen toteuttamiseksi. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 1 luvun 11 §:ää siten, että eräitä rikoksia pidettäisiin rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta. Lisäksi niin sanotun itsepesun rangaistavuutta laajennettaisiin rikoslain 32 luvun 11 §:ää muuttamalla.

Olen toiminut esityksen taustalla olleen oikeusministeriön asettaman työryhmän jäsenenä. Keskityn tässä lausunnossa arvioimaan esityksessä ehdotettua itsepesua koskevaa lainsäädäntöratkaisua sekä korotettua tahallisuutta koskevan vaatimuksen säilyttämistä rikoslain 32 luvun 6 §:ssä.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksessä omaksutut lähtökohdat EU-sääntelyn voimaansaattamiseen ja rahanpesua koskeviin velvoitteisiin

Esityksen tavoitteena on saattaa Suomen kansallinen lainsäädäntö vastaamaan EU:ssa annetun rahanpesudirektiivin asettamia vaatimuksia. Esityksessä ehdotetaan lukumäärältään suhteellisen vähäisiä muutoksia direktiivin voimaansaattamiseksi, vaikka direktiivi sisältää aiempaan asiaa

koskevaan EU-sääntelyyn verrattuna laajempia velvoitteita (ks. myös esityksen s. 4). Esityksen perusteluissa (s. 4) todetaan, että siinä noudatetaan linjaa, jonka mukaan EU:n säännösten täytäntöönpanossa pidättäydytään kansallisesta lisäsääntelystä silloin, kun se ei ole välttämätöntä.

Eduskunnan lakivaliokunta on pitänyt perusteltuna lähestymistapaa, jonka mukaisesti direktiivin täytäntöönpanossa tehdään vain välttämättömät muutokset. Valiokunnan mukaan yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia. Valiokunta on lisäksi todennut, että tällainen lähestymistapa vastaa aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa omaksuttua lähestymistapaa. (LaVM 21/2018 vp.)

Käsillä olevassa esityksessä on näin omaksuttu eduskunnan lakivaliokunnan käytännössään perusteltuna pitämä lähestymistapa EU:ssa annettujen rikosoikeudellisten direktiivien voimaansaattamiseen. Tätä on pidettävä perusteltuna ja positiivisena. On johdonmukaista aiempien EU-rikosoikeudellisten instrumenttien voimaansaattamiseen nähden, että esityksessä omaksutaan direktiivin kansallista voimaansaattamista koskeva välttämättömien muutosten toteuttamiseen rajautuva lähestymistapa. Erikseen on syytä korostaa, että tämänkaltaisella lähestymistavalla on merkitystä myös lainsäädännön soveltamisen näkökulmasta, koska EU:ssa annetuille direktiiveille on annettava tulkintavaikutus kansallista lainsäädäntöä sovellettaessa. Jos direktiivin täytäntöönpanossa pitäydytään välttämättömien kansalliseen lainsäädäntöön kohdistuvien muutosten toteuttamisessa, rajataan samalla myös tulkintavaikutuksen asiallinen ala siihen rikosoikeudelliseen sääntelyyn, johon direktiivi asiallisesti kohdentuu (ks. myös KKO 2013:65, jonka mukaisesti tulkintavaikutus saattaa ulottua tietyissä tilanteissa ongelmallisen laajalle) – joskin lainsoveltajan on tietysti otettava tulkintavaikutus huomioon direktiivin kriminalisointivelvoitteen kattavaa kansallista lainsäädäntöä sovellettaessa riippumatta siitä, onko kansallista lainsäädäntöä täytäntöönpanon seurauksena muutettu vai ei.

Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (SEUT) 288(3) artiklan mukaan direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Artiklan sanamuoto merkitsee, että direktiivien voimaansaattamiseen liittyy kansallista liikkumavaraa. Tämä on laajemmin merkityksellistä EU-rikosoikeuden näkökulmasta. Lakivaliokunta on hiljattain korostanut, että EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä käytettävän säädöksen oikeudellisen muodon valinnan tulee perustua huolelliseen tapauskohtaiseen arvioon, jossa otetaan huomioon muun muassa säädöksen vaikuttavuus sekä suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteet. Lisäksi valiokunta on korostanut EU:n rikosoikeudellisen yhteistyön kohdistuvan alalle, jolla sovellettavaksi tulevan sääntelyn suhteen sääntelyn täsmällisyydellä ja tarkkarajaisuudella on erityinen merkitys (LaVM 7/2020 vp, s. 4). Lakivaliokunnan kanta liittyi siihen, että EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä käytettiin asetusta säädösinstrumenttina, joskin rikosprosessioikeuteen liittyvässä yhteydessä. Kanta on kuitenkin erityisen merkityksellinen myös siinä, että se pitää sisällään kansallisen liikkumavaran käyttämisen merkittävyyden korostamisen EU-rikosoikeudellisissa yhteyksissä asettamalla EU:n säädösinstrumenttityypin valinnan tapauskohtaisen harkintaan perustuvaksi.

Esityksessä direktiivien kansalliseen voimaansaattamiseen EU:n perussopimusten mukaisesti välttämättä ja luontaisesti liittyvään kansalliseen liikkumavaraan kiinnitetään asianmukaisesti huomiota. Direktiivien voimaansaattamiseen luonteenomaisesti kuuluvaa kansallista liikkumavaraa myös käytetään esityksessä omaksuttuja lainsäädäntöön vaikuttavia ratkaisuja

perusteltaessa. Muun muassa esityksessä omaksuttuja korotettua tahallisuutta ja itsepesua koskevia ratkaisuja perustellaan osin kansalliseen liikkumavaraan liittyvällä argumentaatiolla. Nähdäkseni kansallisen liikkumavaran huomioon ottaminen esityksen perusteluissa ja täytäntöönpanoa koskevissa lainsäädännöllisissä ratkaisuissa on perusteltua ja kuvastaa asianmukaisesti EU:n rikosoikeudelliseen yhteistyön perusluonnetta, jonka tarkoituksena ennen muuta aineellisen rikoslainsäädäntöön lähentämisen suhteen on SEUT 83(1) artiklan mukaan yhteisten vähimmäissääntöjen antaminen ja jossa tarkoituksena ei ole kohdentaa lähentämistä kaikille rikosoikeuden osa-alueille.

Kuten esityksessäkin (esim. s. 4) todetaan, rahanpesua koskeva sääntely pohjautuu vahvasti OECD:n alaisen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän FATF:n (Financial Action Task Force) suosituksiin. Sinänsä on selvää, että FATF:iin sitoutuneiden valtioiden on kiinnitettävä huomiota FATF:n suosituksiin ja FATF:n toteuttamissa maaraporteissa esitettyihin näkemyksiin. Tästä huolimatta selvää kuitenkin on, että rikosoikeudellista lainsäädäntöä säädettäessä ja arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota tämänkaltaisten suositusten ja vastaavien ohella myös kansallisen rikosoikeudellisen sääntelyn kokonaisuuteen ja johdonmukaisuuteen liittyviin näkemyksiin, samoin kuin kansallisesti noudatettaviin vakiintuneisiin kriminalisointiperiaatteisiin ja vakiintuneisiin sääntelyperiaatteisiin. Vaikka luonnollisesti on tärkeää, että Suomessa on riittävää ja riittävän kattavaa rahanpesua koskevaa voimassa olevaa rikosoikeudellista lainsäädäntöä, selvää myös on, että rahanpesua koskevan rikosoikeudellisen lainsäädännön on oltava oikeassa ja johdonmukaisessa suhteessa muuhun rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön, ennen muuta suhteessa omaisuusrikoksia ja taloudellista hyötyä tuottavaa rikollisuutta koskevaan sääntelyyn. Esityksessä (esim. s. 36) on tämänkaltaisille oikeasuhtaisuus- ja johdonmukaisuusnäkökohdille annettu merkitystä, mitä on pidettävä perusteltuna. Tällaisessa sääntelykontekstissa merkityksellinen on myös se eduskunnan lakivaliokunnan korostama näkökohta, että Suomen rikosoikeuden keskeisiä periaatteita koskeviin tarkistuksiin tulisi ryhtyä ennen kaikkea Suomen omista tarpeista ja lähtökohdista (LaVL 4/2017 vp, s. 5).

Itsepesun rangaistavuuden laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan rahanpesudirektiivin 3(5) artiklassa asetetun velvoitteen täytäntöönpanemiseksi rikoslain 32 luvun 11 §:n sisältämän rajoitussäännöksen sisältämän poikkeuksen olennaista laajentamista. Säännöksen ehdotetun toisen virkkeen mukaan henkilö, joka syyllistyy luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen toista rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraukset tai 2 kohdassa tarkoitettuun peittämiseen tai häivyttämiseen tai mainitun teon yritykseen, voitaisiin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta tai mainitun rikoksen yrityksestä.

Direktiivin 3(5) artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitetut teot on säädetty rangaistaviksi rikoksiksi, kun niihin ovat syyllistyneet henkilöt, jotka toteuttivat rikollisen toiminnan, josta varat olivat peräisin, tai osallistuivat siihen. On huomattava, että direktiivin itsepesua koskeva kriminalisointivelvoite ei kohdistu 3 artiklan 1 kohdan c alakohtaan. Lisäksi velvoitetta on luettava yhdessä direktiivin johdanto-osan 11 kappaleen kanssa, jossa todetaan seuraavaa:

> ”Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että tietyt rahanpesutoimien muodot ovat rangaistavia myös silloin, kun niihin syyllistyy rikoksentekijä, jonka toimilla kyseiset varat on hankittu (rikoksentekijän itsensä suorittama rahanpesu eli itsepesu). Jos tällaisissa tapauksissa rahanpesutoimet eivät rajoitu pelkästään varojen hallussapitoon tai käyttöön vaan käsittävät myös varojen siirtämisen tai muuntamisen tai niiden laittoman alkuperän salaamisen tai peittämisen ja johtavat suurempaan vahinkoon kuin rikollisen toiminnan jo tuottama vahinko, esimerkiksi siihen, että rikollisesta toiminnasta saadut varat laitetaan kiertoon ja näin salataan niiden laiton alkuperä, kyseisten rahanpesutoimien olisi oltava rangaistavia.”

Niin sanotun itsepesun rangaistavaksi säätäminen on Suomessa osoittautunut haasteelliseksi kysymykseksi. Perinteinen lähtökohta on ollut, että itsepesu ei ole rangaistavaa, koska menettely voidaan ottaa riittävästi huomioon jo esirikosta arvosteltaessa (HE 66/1988 vp, s. 108/II). Rahanpesua on vakiintuneesti pidetty esirikoksen myötärangaistuna jälkitekona (tästä myös HE, s. 18). Tätä näkemystä voidaan pitää vakiintuneena, koska se on omaksuttu laajasti lainvalmisteluasiakirjoissa (HE 66/1988 vp, s. 108/II, HE 138/2011 vp, s. 7, LaVM 2/2012 vp, s. 2, LaVL 4/2017 vp, s. 3–4 ja LaVL 11/2017 vp, s. 2). Itsepesun kriminalisointia on pidetty ongelmallisena kansallisten kriminalisointiperiaatteiden sekä perinteisesti ja vakiintuneesti noudatettujen rikoksen yksiköintiä koskevien näkemysten kannalta.

On erityisesti huomattava, että eduskunnan lakivaliokunta on rahanpesudirektiiviä koskevaa ehdotusta käsitellessään suhtautunut varsin kriittisesti direktiiviehdotuksen sisältämään itsepesua koskevaan velvoitteeseen. Valiokunta on korostanut, että pitkälle menevää itsepesun kriminalisointia tulee arvioida rikosoikeusjärjestelmän periaatteiden ja perinteisten rikoksen yksiköintiä koskevien rikosoikeudellisten lähtökohtien kautta siten, että direktiivi voidaan kansallisesti panna täytäntöön vakiintuneiden rikosoikeusjärjestelmän periaatteiden mukaisesti (LaVL 4/2017 vp, s. 4). Valiokunta on lisäksi arvioinut direktiivin valmisteluvaiheessa sellaista direktiiviversiota, jonka johdanto-osaan on sisältynyt hyväksytyn direktiivin 11 johdantokappaleeseen sisältyvän kaltainen itsepesuteon lisävahinkoa koskeva maininta, ja pitänyt tällaista mainintaa tärkeänä ja katsonut sen mahdollistavan itsepesua koskevan kriminalisoinnin kohdentamisen vain tekoihin, joita esirikoksesta määrättävä rangaistus ei kattaisi (LaVL 11/2017 vp, s. 2–3).

Esityksessä ei ehdoteta muutosta siihen periaatteelliseen lähtökohtaan, jonka mukaan itsepesu ei ole Suomessa rangaistavaa vaan se pääsääntöisesti ymmärretään ja tulee ymmärtää päärikoksen myötärangaistuna jälkitekona, jota koskeva moitittavuus pääsääntöisesti sisältyy päärikoksesta tuomittavaan rangaistukseen. Tämä ilmenee siitä, että rikoslain 32 luvun 11 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan mainitussa luvussa tarkoitetusta rikoksesta ei edelleenkään tuomittaisi henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Tämä lähtökohta on edelleen perusteltu, erityisesti edellä mainitut eduskunnan lakivaliokunnan lausumat ja niiden taustalla olevat rikosoikeuden perusperiaatteet ja rikoksen yksiköintiä koskevat vakiintuneet näkemykset huomioon ottaen. Nähdäkseni toisensuuntainen ratkaisu merkitsisi pikemmin sellaista eduskunnan lakivaliokunnan ongelmallisena pitämää tilannetta, jossa keskeisten rikosoikeudellisten periaatteiden tarkistuksiin ryhdyttäisiin muista kuin Suomen tarpeista ja lähtökohdista (ks. LaVL 4/2017 vp, s. 5).

Ehdotetun itsepesua koskevan sääntelyn periaatteellista lähtökohtaa ja sen hyväksyttävyyttä EU-rikosoikeudellisesta näkökulmasta arvioiden on kiinnitettävä lisäksi huomiota direktiivien yleisesti sisältämään niiden täytäntöönpanoa koskevaan kansalliseen liikkumavaraan. Itsepesun

kriminalisointia koskevin osin direktiivi ei sinänsä edellytä juuri tietyn itsepesua koskevan kriminalisointimallin käyttämistä. Direktiivin 3(5) artikla asettaa vaatimuksia itsepesun kriminalisoinnille yleensä, mutta ei edellytä juuri tietynlaisen sääntelymallin omaksumista kansalliseen rikoslainsäädäntöön. Pikemmin on syytä korostaa, että direktiivin johdanto-osan 11 kappaleen lausuma puoltaa kansallisen liikkumavaran käyttämistä itsepesun kriminalisoinnin kohdentamisessa johdantokappalelausuman ilmentämän tarkoituksen mukaisesti. Edelleen on huomattava, että EU:ssa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö ei koske tai ainakaan toistaiseksi ole koskenut rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvia kysymyksiä, kuten esimerkiksi konkurrenssioppeja tai rikoksen yksiköintiä koskevia kysymyksiä. Myöskään rahanpesudirektiivin sisältämien velvoitteiden ei nähdäkseni voi katsoa edellyttävän yleisten oppien alaan kuuluvien perustavien kansallisten ratkaisujen muuttamista.

Itsepesun kriminalisointi kohdentuisi ehdotuksen mukaan seuraavaan kolmeen tilanteeseen:

> 1) tekijä syyllistyy hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden alkuperän,
> 2) teon tarkoituksena on avustaa toista rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset, tai
> 3) tekijä peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.

Kuten esityksen perusteluissa (esim. s. 20) todetaan, kysymys olisi rikoslain 32 luvun 11 §:n sisältyvän määritelmän sanamuodon mukaisesti rangaistavuuden alan huomattavasti laajentamisesta. On kuitenkin huomattava, että tarkoituksena (s. 20) ei ole direktiivin velvoitteita laajemmin poiketa vakiintuneista lainkonkurrenssia koskevista lähtökohdista. Tältä osin taas on huomattava, että konkurrenssista ei ole yleistä nimenomaista voimassa olevaa lainsäädäntöä vaan konkurrenssiopit perustuvat oikeuskäytännössä vakiintuneisiin ja oikeuskirjallisuudessa esitettyihin lähtökohtiin.

Edellä todettu merkitsee, että esityksessä ehdotettu rikoslain 32 luvun 11 §:n säännös saattaa sisällöllisesti ja rakenteeltaan vaikuttaa monimutkaiselta, millä on merkitystä myös perustuslain (731/1999) 8 §:n sisältämän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen rikosoikeudelliselta sääntelyltä edellyttämän täsmällisyyden näkökulmasta. Sääntelyn täsmällisyyttä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon, että rikoslakiin ei edellä esitetyn mukaisesti sisälly yleisiä konkurrenssia koskevia säännöksiä. Toiseksi ehdotetun sääntelyn täsmällisyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotetulla sääntelyllä ei muutettaisi sitä vakiintunutta lähtökohtaa, jonka mukaan itsepesu on pääsääntöisesti myötärangaistu jälkiteko ja jonka mukaan itsepesu tulee vain poikkeuksellisesti rangaistavaksi. Voidaan arvioida, että ehdotetun sääntelyn täsmällisyyteen ja selkeyteen vaikuttaa merkittävästi se, että ehdotetulla sääntelyllä ei pyritä muuttamaan rikosoikeudelliseen järjestelmäämme sisältyviä vakiintuneita konkurrenssiopillisia ja rikoksen yksiköintä koskevia näkemyksiä.

Kolmanneksi ehdotetun sääntelyn täsmällisyyttä arvioitaessa on huomattava, että ehdotettua sääntelyä olisi joka tapauksessa sovellettava rahanpesudirektiivin 3(5) artiklan sanamuoto ja direktiivin 11 johdantokappalelausumasta ilmenevä tarkoitus huomioon ottaen. Itsepesun rankaisemattomuuteen liittyvät poikkeukset olisi nimenomaisesti mainittu rikoslain 32 luvun 11 §:n

toisessa virkkeessä ja poikkeukset nähdäkseni ilmentäisivät direktiivin tarkoitusta, jonka mukaan itsepesuna rangaistaisiin vain tekoja, joihin sisältyy päärikoksesta itsenäistä moitittavuutta. Nimenomaisesti mainittujen tekojen rangaistavuutta rajaa myös edellä mainittu direktiivin 11 johdantokappalelausumasta ilmenevät itsepesun kriminalisoinnin tarkoitus, jolle tulisi antaa merkitystä ehdotettua lainsäädäntöä sovellettaessa. Tällä on merkitystä etenkin rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan määrittyvän mahdollisesti rangaistavan itsepesuteon suhteen, koska sääntely tältä osin voi lähtökohtaisesti kattaa lukuisia itsepesuksi katsottavia tekoja.

Kokonaisuutena arvioiden ehdotettu rikoslain 32 luvun 11 § näin nähdäkseni vastaa direktiivin sanamuotoa ja tavoitteita eikä merkitse sellaista itsepesua koskevaa lainsäädäntöratkaisua, joka perusteettomasti laajentaisi rangaistavan itsepesun alaa. Ehdotettu säännös on näin nähdäkseni myös sopusoinnussa eduskunnan lakivaliokunnan direktiivin valmisteluvaiheessa esittämän kanssa, jonka mukaisesti itsepesun kriminalisointivelvoite tulee panna täytäntöön vakiintuneiden rikosoikeudellisten periaatteiden sallimalla tavalla.

Edellä todetun mukaisesti ehdotetun itsepesua koskevan sääntelyn tarkoituksena on rajata rangaistava käyttäytyminen direktiivin 11 johdantokappaleen mukaisesti tilanteisiin, joissa itsepesuteko sisältää päärikokseen nähden itsenäistä moitittavuutta. Kysymys on tilanteesta, jossa henkilön rikoshyötyyn kohdistuvia tekoja ei pidetä päärikoksen myötärangaistuina jälkitekoina ja jossa itsepesuteot tuottavat päätekoon nähden itsenäistä vahinkoa. Edellä on tarkasteltu ehdotettua sääntelyä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen näkökulmasta ja päädytty siihen, että ehdotettu sääntely tietystä monimutkaisuudesta huolimatta täyttää rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Jos ehdotettua sääntelyä joiltakin osin olisi syytä täsmentää, se saattaisi olla mahdollista sisällyttämällä rikoslain 32 luvun 11 §:n ehdotettuun toiseen virkkeeseen jonkinlainen direktiivin 11 johdantokappaleen tarkoitusta ilmentävä lausuma, joka viittaisi siihen, että rangaistavan itsepesuteon tulee sisältää päärikokseen nähden itsenäistä moitittavuutta sisältävää toimintaa.

Korotettua tahallisuutta koskeva edellytys rikoslain 32 luvun 6 §:ssä

Esityksessä (s. 12–14, 34–35 ja 41) tarkastellaan perusteellisesti kysymystä siitä, ovatko rahanpesua koskevaan rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohtaan sisältyvät hyötymistarkoitusta, peittämistarkoitusta tai avustamistarkoitusta koskevat korotettua tahallisuutta koskevat tunnusmerkit kohdassa tarkoitettujen vastaanottamista, hallussapitoa ja käyttöä koskevia tekotapoja koskevin osin direktiivin kansalliselle lainsäädännölle asettamien vaatimusten näkökulmasta mahdollisia. Rahanpesudirektiivin 3(1)(c) artikla ei mainittuja tekotapoja koskien sisällä tällaisia korotettua tahallisuutta koskevia edellytyksiä. On kuitenkin huomattava, että direktiivin mainittu kohta sisältää varojen alkuperän rikolliseen toimintaan liittyvän tietoisuutta koskevan vaatimuksen. Lisäksi on huomattava se esityksen perusteluissakin (s. 13) mainittu seikka, että EU:ssa toteutetulla rikosoikeudellisella yhteistyöllä ei pyritä jäsenvaltioiden rikosoikeuden yleisten oppien alaan kuuluvien kysymysten lähentämiseen tai harmonisointiin, mikä merkitsee, että jäsenvaltioilla on tahallisuuden määrittelyyn liittyen kansallista liikkumavaraa.

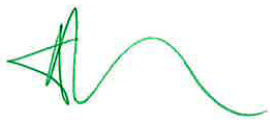
Kuten esityksen perusteluissa (s. 12) on todettu, korotettua tahallisuutta koskevan vaatimuksen sisällyttäminen rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momenttiin on seurausta siitä, että hankkimisen, hallussapidon ja käytön rangaistavuuden rajat olisi ilman mainittuja edellytyksiä vaikea määritellä oikeusturvan vaatimukset täyttävällä tavalla. Rikosoikeuden keskeisten periaatteiden on

katsottu edellyttävän rangaistavan käyttäytymisen alan määrittämistä näitä tekotapoja koskevin osin siten, että rangaistavaa käyttäytymistä välttämättä rajataan korotettua tahallisuutta koskevin edellytyksin (HE 180/1992 vp, s. 11/I). Lisäksi on huomattava, että eduskunnan perustuslakivaliokunta on käytännössään yleisesti pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja poikkeuksellisina (esim. PeVL 23/1997 vp, s. 4/I sekä PeVL26/2004 vp, s. 4/II, PeVL 13/2004 vp, s. 2/II ja PeVL 5/2009 vp, s. 3/II) ja katsonut, että hallussapidon kriminalisointi edellyttää painavia perusteita ja kriminalisoinnin on oltava oikeasuhtainen (PeVL 5/2009 vp, s. 3/II). Edellä todetun perusteella vaikuttaa näin selvältä, että hankkimista, hallussapitoa ja käyttöä koskevin osin korotettua tahallisuutta koskevien edellytysten tarkoituksena on rajata rangaistava käyttäytyminen aidosti moitittaviin tilanteisiin. Korotettua tahallisuutta koskevilla edellytyksillä on näin tärkeä merkitys siinä, että rangaistava käyttäytyminen kohdentuu oikeasuhtaisesti aidosti moitittavaan käyttäytymiseen.

Esityksen perusteluissa (s. 13 ja 41) on todettu, että esitystä valmisteltaessa ei ole ollut tiedossa tapausta, jossa Suomen lainsäädännön sisältämä korotettu tahallisuusvaatimus hankkimista, hallussapitoa tai käyttöä koskevaa tekotapaa koskevin osin olisi johtanut tilanteeseen, jossa rikosvastuun toteuttaminen olisi muodostunut ongelmalliseksi.

Edellä esitetyn perusteella on nähdäkseni selvää, että korotettua tahallisuutta koskevalla edellytyksellä on rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tärkeä rangaistavan käyttäytymisen aidosti moitittavaan käyttäytymiseen rajaava merkitys. Kuten esityksen perusteluissa (s. 41) todetaan, tällä on merkitystä niin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kuin kansallisten kriminalisointiperiaatteiden toteutumisen näkökulmasta. Erityisesti edellytyksellä on tärkeä merkitys rangaistavaa käyttäytymistä koskevan sääntelyn oikeasuhtaisen kohdentumisen näkökulmasta. Tahallisuutta koskevien perusratkaisujen on lisäksi katsottava kuuluvan EU-rikosoikeudellisessa kontekstissa jäsenvaltioille välttämättä kuuluvan kansallisen liikkumavaran piiriin, koska EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä ei ole pyritty toteuttamaan rikosoikeuden yleisten oppien alaan kuuluvien kysymysten lähentämistä tai harmonisointia. Vaikuttaa näin myös selvältä, että rahanpesudirektiivi ei estä kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvää korotettua tahallisuutta koskevaa vaatimusta.

Espoossa 11.11.2020

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori